

O‘ZLASHTIRISHDAN ORTDA QOLGAN BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARI**Xursanov Omadbek Ulug‘bek o‘g‘li**

O‘qon universiteti Ta‘lim kafedrası o‘qituvchisi

Isroilova Bibioysha Ikromjon qizi

Qo‘qon universiteti Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi 1-bosqichi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘zlashtirishda orqada qolayotgan, bo‘sh o‘zlashtiruvchi o‘quvchilar haqida ma‘lumotlar berildi va ularni bo‘sh o‘zlashtirish choralari haqida so‘z yuritildi.

Kalit so‘zlar: o‘zlashtirish, bo‘sh o‘zlashtirish, bolalar psixologiyasi

Har tomonlama yetuk, barkamol shaxsni tarbiyalash hozirgi kun ta‘lim tizimi oldidagi dolzarb muammolardan biridir. Barkamol shaxsni tarbiyalashda u dunyoga kelganidan boshlab, to maktabgacha tarbiya yoshigacha bo‘lgan davrdagi psixologik xususiyatlarini bilish tarbiyachilar, pedagoglar va psixologlar, ota-onalar uchun muhim ahamiyatga ega.

Bolalar psixologiyasining hozirgi vaqtdagi dolzarb muammolari ko‘proq o‘z aksini topgan. Mamlakatimiz prezidenti I.A.Karimov asariarida O‘zbekiston Respublikasi “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonunda, Kadrlar tayyorlash Milliy dasturida, Milliy istiqlol g‘oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillarida tarbiyachilar, pedagoglar oldiga ulkan vazifalarni yuklamog‘da.

Bolalar psixologiyasi - psixologiya fanining alohida tarmog‘i bo‘lib, u turli yosh davriari bola psixik taraqqiyotining qonuniyatlarini, shuningdek, bir yosh bosqichidan boshqasiga o‘tish qonuniyatlarini o‘iganadi. Bolalar psixologiyasi fanining asosiy e‘tibori tug‘ilgandan yetuklik davrigacha inson psixikasi va ongning qanday rivojlanishiga qaratilgan. D.B.Elkonin ta‘kidlaganidek, bola jamiyat a‘zosi va shaxs sifatida shakllanib borar ekan, uning psixikasi rivojlanib, olamni aks ettirish qobiliyati go‘daklikdan yetuklik davrigacha murakkablashib va takomillashib boradi. Ushbu jarayonning o‘ziga xos xususiyatlari, uning qonuniyatlarini bolalar psixologiyasi tadqiq etadi.

Pedagogika va psixologiya fanlarining insonga ta‘lim va tarbiya berish sohasidagi hamkorligi chuqur tarixga ega. O‘z davrida mashhur rus pedagogi K.D.Ushinskiy pedagogika barkamol shaxs tarbiyasining rejasini ishlab chiqish uchun inson haqidagi barcha fanlarning yutuqlariga tayanishi kerakligi, bu fanlar orasida esa psixologiya markaziy o‘rin egallashini ta‘kidlagan edi. Bolaga ta‘lim va tarbiya berishga oid vazifalarni hal etishda pedagogika qanday qilib ta‘lim- tarbiya berish kerakligini aytsa, psixologiya nima uchun aynan shunday qilish kerakligini aniqlaydi. Masalan, pedagogika maktabgacha yoshdagi bolalar ta‘limi va tarbiyasida o‘yin usullaridan foydalanish kerakligini ta‘kidlaydi. Psixologiya esa buning sababi ushbu yosh davrida o‘yin yetakchi faoliyat ekanligini tushuntiradi.

Bo‘sh o‘zlashtiruvchi o‘quvchilarning bu xildagi fikrlaridan turli xulosalar chiqarish mumkin. Birinchidan, ba‘zi musiqa o‘qituvchilari yaxshi nazariy va amaliy bilimga ega bo‘lib, darslarni talab darajasida olib borsa-da, bo‘sh o‘zlashtiruvchi o‘quvchilarning umumiy qiziqishi, ehtiyojini qondira olmaydi. Ikkinchidan, o‘qituvchi darsni shunchaki o‘tib, belgilangan musiqiy vazifalarni ko‘r-ko‘rona bajaradi, xolos. Uchinchidan, u bo‘sh o‘zlashtiruvchi o‘quvchi fikrini inobatga olmaydi yoki unga umuman qiziqmaydi. Bosh ustiga o‘quvchi shaxsiga hurmat yuzasidan

to‘g‘ri yondasha olmaydi. Bu kabi muammolar o‘qituvchi va o‘quvchi hamkorligida talaygina salbiy oqibatlarini keltirib chiqaradi.

Past o‘zlashtirish sabablarini aniqlaylik:

1. O‘quvchining salomatligi talabga javob bermasligi.
2. Ikkilanuvchanligi.
3. Tortinchoqligi.
4. O‘z tengdoshlariga kirishib keta olmasligi.
5. Berilgan bilimni sekin o‘zlashtirishi.
6. Ko‘p dars qoldirishi.
7. Oilada bolaning bo‘sh vaqti nazorat qilinmasligi.
8. O‘quvchining ruhiy holati.

Bu sabablarni hal etish uchun musiqa o‘qituvchisi bu o‘quvchilarga darslarda e‘tiborliroq bo‘lib, ularning fikrlari va diqqatlarining chalg‘imasligiga erishishi kerak. Ular bilan, kerak bo‘lsa, darslarda va darsdan tashqari vaqtlarda yakka tartibda ishlashi kerak. Shundagina o‘qituvchi o‘z oldiga qo‘ygan maqsadiga erisha oladi.

Musiqiy ta‘lim o‘quv faoliyatini kuchaytirish, tashkil etish va nazorat qilish qonuniy ravishda ta‘limning vazifalari va mazmuniga bog‘liqdir. O‘quvchi musiqa darslarida berilgan o‘quv materiallarini nafaqat eshitish yoki his qilish orqali o‘zlashtiradi, balki o‘zidagi shu musiqiy bilimga nisbatan bo‘lgan ehtiyojni qondirish uchun o‘zlashtiradi. Bola, odatda, kamolotga, go‘zallikka intilib yashaydi. Bu intilish tabiiy ehtiyoj hisoblanib, bunday ehtiyojni qondirish uchun u yoki bu faoliyatni talab etadi. Odatda, o‘qituvchi o‘quvchi bilan tizimli ishlar olib borsa, o‘quvchi o‘qishni istaydi. Lekin doimo bu o‘ylagandek bo‘lavermaydi, ya‘ni bir xil dars mashg‘ulotini guruhdagi o‘quvchilar har xil o‘zlashtiradi.

Bunga sabab:

1. O‘quvchilarning irsiy temperament xususiyatlari.
2. O‘qituvchining darsni tashkil etishdagi kamchiliklari.

Bo‘sh o‘zlashtiruvchi o‘quvchilarni ilg‘or o‘quvchilar safiga qo‘shish uchun o‘qituvchidan quyidagilar talab qilinadi:

- o‘qituvchini ta‘lim qonuniyatlari va qoidalari bilan yaxshi va yaqin tanish bo‘lishi;
- chuqur bilimga ega bo‘lishi;
- o‘zi bilgan bilim doirasida chegaralanib qolmay, o‘z ustida tinmay ishlashi;
- ilmiy uslubiy qo‘llanmalardan foydalanib dars o‘tishi;
- o‘qituvchining nutqi ravon bo‘lishi, bunda o‘qituvchining nutqiy ta‘siri ostida o‘quvchida his-hayajon paydo bo‘ladi. Natijada, o‘quvchi ongida qo‘zg‘alish paydo bo‘ladi va materialni eslab qolish oson kechadi.

- o‘quvchini qo‘shimcha adabiyotlardan foydalanishga o‘rgatishi;
- o‘quvchi sinf va maktab kutubxonasidagi adabiyotlarni o‘qib-o‘rganishi;

O‘qituvchi o‘quvchilar bilimini baholashga to‘g‘ri yondashmog‘i joizdir. Ba‘zi vaqt o‘quvchida bilimga intilish paydo bo‘ladi. Bu borada yana bir usul o‘quvchini o‘zini o‘zi baholashga o‘rgatishdir. Bunda o‘qituvchi o‘zini o‘zi baholashlariga o‘tishdan oldin o‘quvchilarni baho etalonlari bilan yaxshi tanishtirgan bo‘lishi shart. Bu jarayon o‘quvchilarning darsdagi faolliklarini

oshiradigan muhim omillardan hisoblanadi. O‘qituvchi tomonidan o‘quvchini o‘zini o‘zi baholashga o‘rgatishi quyidagichlarda bo‘sh o‘zlashtirayotgan o‘quvchiga javob berish uchun kam vaqt va imkoniyat beriladi. Bunda o‘quvchi javob bera olmasa, unga qoniqarsiz baho qo‘yilib, o‘rtoqlari orasida izza qilinadi.

Xulosa o‘rnida shuni aytishimiz mumkinki, bo‘sh o‘zlashtirayotgan o‘quvchi ko‘p hollarda darsga loqayd qaraydi. O‘qituvchi bunda o‘quvchiga samimiy, do‘stona, xayrixohlik bilan munosabatda bo‘lishi o‘quvchining o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi. Musiqa darslarida o‘quvchilar qo‘shiq matnini yodlaydilar, lekin uni kuylashga tortinadilar. O‘qituvchi bu vaziyatda shu o‘quvchi bilan birga kuylab, unga kuylash uslubini o‘rgatmog‘i kerak. O‘qituvchi bo‘sh o‘zlashtiruvchi o‘quvchilar bilan yakka tartibda ishlashi yaxshi natijalar beradi.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. Z. Nishanova, G. Alimova. Bolalar psixologiyasi va uni o‘qitish metodikasi. O‘quv qo‘llanma. -T.: O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg‘armasi nashriyoti, 2006 160 b.
2. D.A. Karimova Musiqiy pedagogik mahorat asoslari. T., Iltisod moliya. 2008
3. Askarova S. “Great Song Genre in the Ethno Music of Uzbek Folk Music”. *JournalNX* 7.05 (2021): 131–134.
4. Eminjanovna, Shodiyeva Gavkhar. “The role of national music in education of youth”. *Academicia: an international multidisciplinary research journal* 11.2 (2021): 1285–1288
5. Asilova, S. X. (2023). O ‘QUVCHILARNI KASB-HUNARGA YO ‘NALTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK MEXANIZIMLARI.
6. Alijon, M., Rahmonjon, A., & Asilova, S. (2023). TA'LIM JARAYONIDA ISH STRESSI BILAN BOG'LIQ MUAMMOLARGA PSIXOLOGIK YECHIM. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 854-860.
7. Asilova, S., & Abdulxaqov, N. (2024). MAKTAB BITIRUVCHILARINI KASB-HUNAR TANLASH MUAMMOLARIGA PSIXOLOGIK YORDAM. *Interpretation and researches*.
8. Xatambojevna, A. S. (2024). O ‘QUVCHILARNI KASB-HUNARGA YO ‘NALTIRISDA PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK YORDAM. *JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY BULLETIN*, 7(1), 16-20.
9. Asilova, S. X. (2023). MAKTAB BITIRUVCHILARINI KASB TANLASH MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH USULLARI. *YOUTH, SCIENCE, EDUCATION: TOPICAL ISSUES, ACHIEVEMENTS AND INNOVATIONS*, 2(8), 12-16.
10. Rahmonjon, A., & Asilova, S. (2023). BILISH JARAYONLARI PATOLOGIYASI. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 770-772.
11. Alijon, M., Iqlimaxon, A., & Asilova, S. (2023). BOSHLANG 'ICH SINFI O 'QUVCHILARINI MAKTABGA MOSLASHUVIDA PSIXOLOGIK YORDAM. *QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI*, 861-864.
12. Xatambojevna, A. S. (2023). MAKTABGACHA TA 'LIM TASHKILOTLARIDA TARBIYALANAYOTGAN 6-7 YOSHLI BOLALARNI IJTIMOY-HISSIY RIVOJLANISHNING SHART-SHAROITLARI. *O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(17), 344-350.

13. Raximjonovna, U. N. (2023). O ‘SMIR YOSHIDAGI O ‘QUVCHILARDA “TARBIYA” FANINI O ‘QITISH ORQALI MUSTAQIL FIKRLASHGA O ‘RGATISH. *Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities*, 11(6), 232-237.
14. Asilova, S. X. (2023). O ‘QUVCHILARNI KASB-HUNARGA YO ‘NALTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK MEXANIZIMLARI.
15. Xursanov, O. (2023). TALABALARNI HAMKORLIK TEXNOLOGIYASI ASOSIDA O‘QUV - MA‘NAVIY MOSLASHUVCHANLIK IMKONIYATLARINI OSHIRISH TEXNOLOGIYASI (1 - KURS TALABALARI MISOLIDA). *Educational Research in Universal Sciences*, 2(12), 264–269. Retrieved from <http://erus.uz/index.php/er/article/view/5519>
16. Toxirjon, U. (2024). PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA O‘RTASIDAGI O‘ZARO TA‘SIRNI O‘RGANISH. *Integration of Economy and Education in the 21st century*, 2(2), 22-27.
17. Toxirjon, U. (2024). BOSHLANGICH SINFLARDA O ‘QISHNI YETKAZIB OLISHGA QIYNALAYOTGAN O ‘QUVCHILAR BILAN ISHLASHDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH. *Integration of Economy and Education in the 21st century*, 2(2), 9-13.
18. Umarov Tokhirjon. (2024). PROVISION OF PSYCHOLOGICAL SERVICES IN EXTREME SITUATIONS IS SOCIAL. *International Multidisciplinary Journal of Universal Scientific Prospectives*, 2(2), 1–6. Retrieved from <https://izlanuvchi.uz/index.php/iz/article/view/28>
19. В статье представлена информация о роли педагогики и психологии в повышении качества и эффективности образования, формировании зрелого поколения. Данное научное исследование исследует решающую роль симбиотических взаимоотношений педагогики и психологии в . (2024). YANGI O‘ZBEKISTONDA IJTIMOIIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR, 2(2), 5-12. <https://nuzjournals.uz/index.php/yoiit/article/view/79>
20. Умаров Тохиржон. (2024). ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ОТНОШЕНИЙ МЕЖДУ ПРЕДСТАВИТЕЛЯМИ РАЗНЫХ РЕЛИГИЙ. *Yosh Tadqiqotchi Jurnali*, 3(2), 18–25. Retrieved from <https://2ndsun.uz/index.php/yt/article/view/655>
21. Toxirjon, U. (2024). XALQARO O ‘QISH SAVODXONLIGINI O ‘RGANISH (PIRLS). *Integration of Economy and Education in the 21st century*, 2(2), 14-17.
22. Умаров, Т. (2024). ВЛИЯНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ИГРУШЕК НА ДЕТСКУЮ ПСИХОЛОГИЮ. *Integration of Economy and Education in the 21st century*, 2(2), 18-21.